

TARAQQIYOT SPEKTRI

2025
1-SON / 4-JILD

BIOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARINI INNOVATSION KASBIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH

Parmonova Marjona O'ktam qizi.

Abdulla Avloniy nomidagi pedagogic mahorat
milliy instituti "Kattalar ta'limi" yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Maqolada biologiya o'qituvchilari o'rtasida yangi professional amaliyotlarni ilgari surish bilan bog'liq muammolar ko'rib chiqiladi. Ta'lim sohasidagi zamonaviy innovatsiyalar o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshiradi, o'qituvchilarning fanga qiziqishini oshiradi va o'quv jarayoni samaradorligini oshiradi. Tadqiqot biologiya o'qituvchilari uchun zamonaviy texnologiyalar, interfaol texnikalar va raqamli resurslardan foydalanishning afzalliklarini ko'rsatadi. Ijodiy pedagogikaning o'qituvchilarning kasbiy o'sishiga ta'siri ilmiy jihatdan tasdiqlangan.

Kalit so'zlar: biologiya o'qituvchisi, ijodiy pedagogik amaliyotlar, zamonaviy ta'lim, interfaol texnikalar, raqamli texnologiyalar.

Kirish. Zamonaviy ta'lim amaliyotlari innovatsion metodologiyalarga tobora ko'proq urg'u berilmoqda. Biologiya o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishi nafaqat ularning shaxsiy kompetentsiyalarini oshirish, balki o'qituvchilarga yaxshi ta'lim berish uchun ham muhimdir. Zamonaviy texnologiyalarning ta'limga integratsiyalashuvi, interfaol usullarni qo'llash va raqamli resurslardan foydalanish biologiya o'qituvchilarining kasbiy tajribasini oshiradi. Ushbu maqolada biologiya o'qituvchilari o'rtasida ijodiy kasbiy amaliyotni rivojlantirish traektoriyalari va bu jarayonning ta'lim tizimiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Hozirgi vaqtda rivojlanayotgan jamiyatda o'zgarishlarning hal qiluvchi omili pedagoglardir. Tarixan o'qituvchilik kasbi ijtimoiy hayotda yo'naltiruvchi kuch bo'lib, ba'zida tuzum himoyachisi, ba'zan esa ijtimoiy asosning loyihachisi bo'lib xizmat qilgan. Ushbu nozik kasb uchun zarur bo'lgan pedagogik tajriba kelajak uchun juda muhimdir.

Ushbu maqola bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentsiyalarini jins, universitet, kafedra va o'qitish turi omillari orqali tahlil qilingan tadqiqotlar haqida tushuncha beradi. 21-asrning boshlanishi ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy sohalarda bir qator global o'zgarishlar bilan ajralib turdi, bu esa o'tgan asrlar qadriyatlaridan voz kechgan yangi hayot falsafasining rivojlanishiga olib keldi. Aqliy, jismoniy va ijtimoiy muammolar bilan bir qatorda shaxsning hayot sifatining pasayishi kundalik psixologik va jismoniy stresslarga moslashish qobiliyatining pasayishida namoyon bo'ladi, bu esa nevrozlarning erta boshlanishiga olib keladi, bu ham kattalarga ta'sir qiladi va psixosomatik va ruhiy kasalliklarda namoyon bo'ladi. Bolalar salomatligini o'rnatish, saqlash va mustahkamlash, shuningdek, sog'lom bolani tarbiyalash azaldan pedagogikaning asosiy masalalari bo'lib kelgan. Xalqimiz kelajagi, mustaqil O'zbekistonning istiqboli, ta'lim-tarbiya sohasida olib borilayotgan islohotlar samarasi ko'p jihatdan o'qituvchining malakasi, tayyorgarligi, fidoyiligi, yosh avlodni voyaga yetkazish, ularni yetuk insonlar maqomida ko'tarishdagi shijoatiga bog'liq. suyuq O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev "Pedagog va professor-o'qituvchilarning kasbiy mahoratini, ularning maxsus bilimlari bilan bir qatorda, ularning kasbiy mahoratini ham hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Binobarin, ta'lim-tarbiya jarayonlari, ma'naviy yuksalish, asl qadriyatlarni qaror toptirishga faol yordam beradigan muhitni shakllantirish muhim, ularning istiqboli muhim ahamiyat kasb etadi", deb ta'kidladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2016-yil 14-dekabr kuni O'zbekiston ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash, yoshlarga har tomonlama barkamol ta'lim-tarbiya berish, ularni jismonan va ma'naviy barkamol etib tarbiyalash masalalariga bag'ishlangan Oliy Majlisga Murojaatnomasi bilan chiqqan edi. Palatalarning qo'shma yig'ilishida belgilangan asosiy vazifalar uzluksiz ta'lim tizimi doirasida ularning kasbiy malakalarini doimiy ravishda oshirishga asoslangan UOM o'qituvchilari o'rtasida innovatsion faoliyatni tashkil etish va muvofiqlashtirishni, shu orqali uning sifati va samaradorligini ta'minlashni taqozo etadi.

Metodologiya. Tadqiqotda ham nazariy, ham empirik metodologiya qo'llanilgan. Biologiya o'qituvchilarining innovatsion kasbiy rivojlanishiga oid ilmiy adabiyotlar bo'yicha tahlil qilindi. Empirik tadqiqotlar so'rovlar, suhbatlar va o'quv kuzatuvlari yordamida o'tkazildi. Tadqiqot uchun ishtirokchilar sifatida oddiy umumta'lim maktablari va akademik litseylarda ishlaydigan biologiya o'qituvchilari tanlandi. Biologiya o'qitish nazariyasi va texnikasi bo'yicha bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlash muammolari Verzilin N.M., Vsesvyatskiy B.V., Nikishov A.I., Pasechnik V.V., Ponomareva I.N., Solomin V.P., Traitaka D.I.ning ishlarida yoritilgan. Bir vaqtning o'zida, ba'zi tadqiqotlar (Orlova LN, Mironova MN, Suxorukova LN va boshqalar) istiqbolli biologiya o'qituvchilarining hozirgi ixtisoslashtirilgan tayyorgarligi (Slastenin VA) o'rtasida sezilarli tafovutni kuzatadi. Biologiya fanlari va ekologiya bo'yicha o'quv dasturlarini ishlab chiqish mazmuni va tamoyillari, biologiya pedagogikasining zamonaviy standartlari, tashkiliy-metodik kompetentsiyalarni o'z ichiga olgan tizimli o'qitish. Pedagogik kadrlar tayyorlash pedagogik ta'lim [4], umumiy o'rta ta'lim o'qituvchilarining kasbiy standartlari [5] va asosiy o'rta ta'limning davlat standartlari [6] taraqqiy etishining ajralmas qismi sifatida e'tirof etilgan. U belgilangan jamoat talablariga rioya qilishi va tegishli tarzda ko'rib chiqilishi kerak. O'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha xalqaro tashkilotlarning global tendentsiyalari va takliflari. Tadqiqot turli metodologiyalardan foydalanadigan vazifalar ketma-ketligini o'z ichiga oladi: qiyosiy tahlil; biologiya o'qituvchilari uchun tizimli o'qitish tizimini shakllantirishda barqaror rivojlanish tamoyillarini integratsiyalash; pedagogik tajribalarni sintez qilish; va bo'lajak biologiya o'qituvchilari uchun trening mazmunida ilmiy kuzatishlar, suhbatlar va anketalarni qo'llash. Sinovlar 2022-2023-yillarda Urganch davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya kafedrasida o'tkazildi. Biologiyaga ixtisoslashgan oliy ta'limning ikkinchi bosqichi talabalarining quyidagi masalalar bo'yicha istiqbollarni o'rganish uchun so'rovnomalar o'tkazildi: Barqaror rivojlanish konsepsiyalarini shakllantirishning dolzarbligi va zarurligi; ularning ushbu tushunchalarni ta'lim tizimiga integratsiyalashga tayyorligi; o'quvchilarning atrof-muhit va tirik tabiatga bo'lgan shaxsiy munosabatlarining diagnostik ko'rsatkichlari

hamda ularning axloqiy va qadriyatga yo'naltirilgan tafakkurining rivojlanish darajasi. Hozirgi vaqtda biz ta'lim muhitini shaxsning xulq-atvorini shakllantiradigan shartlar va ta'sirlar to'plami, shuningdek, ularning rivojlanishi uchun ijtimoiy va fazoviy kontekstda mavjud imkoniyatlar sifatida qabul qilamiz. Adekvat ta'lim muhiti tabiat va uning tarkibiy qismlari bilan birgalikda insoniy qadriyatlarni qadrlashga asoslangan ekologik madaniyatni rivojlantiruvchi barqaror rivojlanish elementi sifatida e'tirof etiladi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki: Interfaol metodologiyalar va raqamli texnologiyalarning samaradorligi talabalarning biologiya faniga faolligini oshirdi. Doimiy o'quv kurslari va yangi metodologiyalardan foydalanish orqali o'qituvchilarning ijodiy kasbiy rivojlanishi biologiya o'qituvchilarining malakasini sezilarli darajada oshirdi. Innovatsion metodikalarning samaradorligi, xususan, biologiya darslarida yangi pedagogik texnologiyani qo'llash o'qituvchilarning idrok etish qobiliyatini oshirdi va ularning mustaqil tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirdi. Biologiya o'qituvchilari uchun yangi kasbiy amaliyotlarning rivojlanishi zamonaviy ta'lim standartlariga mos keladigan o'quv strategiyalarini amalga oshirishni talab qiladi. Interfaol va texnologik yutuqlarni ta'lim tizimiga kiritish orqali o'qituvchilar o'qitish jarayonini kuchaytirib, uni yanada qiziqarli va muvaffaqiyatli qilishlari mumkin. Shu bilan birga, malaka oshirish kurslari va seminar treninglar pedagoglarning doimiy kasbiy malakasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Biz, birinchi navbatda, tabiatga ijobiy munosabatni rivojlantirish, kelajakdagi biologiya o'qituvchilarining ichki dunyosini qayta shakllantirish, ob'ektiv talabni sub'ektiv ahamiyatga aylantirish uchun strategiyalardan foydalandik. Ular ratsional kognitiv jarayonlar, shuningdek, jamiyat hayotining barcha jabhalarida barqaror rivojlanish tamoyillariga sodiqlikni hissiy va qiymatga asoslangan baholash jarayonida amalga oshiriladi. Ta'lim jarayonini osonlashtiradigan o'qituvchi nafaqat kitobdan olingan bilim yoki shaxsiy tajribaga, balki ijodiy izlanishlar natijasida olingan, adabiyotlardan olingan materiallar bilan to'ldirilgan tushunchalarga tayanadi. z ning tajribasiga bog'liq bo'lishi kerak [1, 2, 4, 7]. So'rov natijalari shuni ko'rsatdiki, barqaror rivojlanishning asosiy tushunchalari kelajakda biologiya o'qituvchilarini tayyorlashga kiritilishi kerak.

Atrof-muhitni tabiatning afzalliklariga ko'ra, ikkita alohida guruhga bo'lish mumkin: shart-sharoitlar - vaqt va makonda o'zgarib turadigan, ammo bitmas-tuganmas ekologik omillar; resurslar - tirik organizmlar tomonidan foydalaniladigan yoki iste'mol qilinadigan, ularning kamayib ketishiga olib keladigan atrof-muhitning barcha ekologik omillari. Inson nafaqat hozirgi zamon o'lchamida mavjud bo'lishi, balki o'z kelajagining imkoniyatlari haqida ishonch bilan o'ylashi kerak. Shaxslar nafaqat hozirgi paytda mavjud bo'lishlari, balki o'z kelajagining salohiyati va barqarorligiga ishonch bilan qarashlari kerak. Shaxslar salomatligi va ekologik tizimlar. Atrof-muhitning tabiiy sharoitlari va sun'iy ta'sirlari inson salomatligiga ta'sir qiladi, jamiyatning rivojlanish darajasi (iqtisodiyot, sog'liqni saqlash, ta'lim) esa aholi salomatligi holatiga ta'sir qiladi. Insonlarning sog'lom turmush tarzi va atrof-muhit sharoitlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri va teskari bog'liqlik mavjud. Ekologik va iqtisodiy jihatdan foydali turmush tarzi odamlar, davlatlar va butun sayyora uchun foydalidir.

Biologiya fani o'quv rejasini o'quv predmeti sifatida shakllantirishda, bo'lajak o'qituvchilarning uslubiy tayyorgarligida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan barqaror rivojlanishning asosiy tamoyillari barcha tirik organizmlarni hurmat qilish va ularni boshqarishni o'z ichiga oladi; insonning hayot sifatini oshirish; Yerdagi hayot shakllarining hayotiyliigi va xilma-xilligini saqlash; qayta tiklanadigan resurslardan barqaror foydalanishni ta'minlash; qayta tiklanmaydigan resurslarning tugashini kamaytirish; va individual munosabat va harakatlarning o'zgarishi. Barqaror rivojlanish uchun ta'limning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardir: o'z-o'zini anglash, avtonom o'rganish va kundalik hayotda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati. Bakalavriatda, xususan, tabiiy fanlar bo'yicha malakaviy yondashuvni joriy etish bo'yicha ilmiy-uslubiy ishlar misolida Gavronskaya Yu.Yu., Ivanova V.I., Kolomin V.I., Matveeva T.A., Myltseva N.A. va boshqalarning hissalarini keltirish mumkin. Pedagogik ta'lim bakalavrining ixtisoslashtirilgan kasbiy kompetensiyalari (biologik profil) biologiya bo'yicha ilmiy bilimlarni va biologiya o'qitish metodologiyasini har tomonlama tushunishni o'z ichiga oladi; biologik kuzatishlar va eksperimentlarni tashkil etish va

amalga oshirish malakasi; biologiyani o'qitish bo'yicha tajriba; va kasbiy muammolarni hal qilish uchun ushbu bilim va ko'nikmalar to'plamini qo'llash bo'yicha amaliy tajriba. Shu bilan birga, biologiya o'qituvchisining kasbiy mas'uliyati doirasida (Slastenin V.A., Talyzina N.F. va boshqalar), biz biologiya o'qituvchisi roliga talabaning faolligini rivojlantirish uchun ta'lim haqiqatini o'zgartirish uchun mo'ljallangan ataylab pedagogik kontekstni tushunamiz; biologik mavjudotlar, ularning kelib chiqishi va evolyutsiyasi, xatti-harakatlari, tarqalishi va bir-biri va tashqi muhit bilan o'zaro bog'liqligi haqidagi bilimlarni o'z ichiga olgan; shuningdek, biologik muammolarni hal qilish, tajribalar o'tkazish va ularning natijalarini yoritish qobiliyati [3,5,6,8]. Kompetentsiyaga asoslangan yondashuvga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlarni (Adolf V.A., Verbitskiy A.A., Zimnyaya I.A., Kolesnikova I.A., Markova A.K. va boshqalar), shuningdek, bo'lajak pedagoglarda fan kompetentsiyasini rivojlantirish bilan bog'liq masalalarni ko'rib chiqish (Doroshachenko, T.G.A.P. L.A., Toropov S.I., va boshqalar), shunday xulosa qilish mumkinki, pedagogik ta'lim bakalavriatining fan kompetensiyasi (biologik profili) zarur ixtisoslashtirilgan kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishi sifatida belgilanishi kerak [7,8,9]. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv (Adolf VA, Verbitskiy AA, Zimnyaya I.A., Kolesnikova I.A., Markova AK va boshqalar) va bo'lajak o'qituvchilar o'rtasida fan kompetentsiyasini rivojlantirishdagi muammolar (Doroshenko E.G., Kazachek NA, Maxaeva TP, Osipova LA va boshqalar) bo'yicha ilmiy va pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish. Pedagogik ta'lim bakalavriati uchun kompetensiya (biologik profil) tegishli ixtisoslashtirilgan kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishi sifatida belgilanishi kerak [7,8,9].

S.R.ga ko'ra. Bakharevaning ta'kidlashicha, kasbiy vazifalarning mazmuni biologiya o'qituvchisining kasbiy faoliyatiga mos ravishda asoslanadi va shakllanadi, bu maktab o'quvchilarida: hayvonlar dunyosi va uning rivojlanish qoidalari to'g'risida ilmiy bilimlarni, ekologik savodxonlik asoslarini shakllantirishdan iborat; biologik obyekt va jarayonlarni tavsiflashda, tabiatdagi inson faoliyati oqibatlarini baholashda ilmiy terminologik jarayondan foydalana olish; biologik muammolarni hal qilish qobiliyati;

biologik tadqiqot usullarini qo'llash, biologik tadqiqotlar natijalarini tushuntirish va tahlil qilish ko'nikmalari; turli manbalardan biologik ma'lumotlarni tahlil qilish qobiliyati; xavf omillarining inson salomatligiga ta'sirini baholash qobiliyati, birinchi yordam ko'rsatish qobiliyati; sog'lom turmush tarzini olib borishga motivatsiya, gigiena qoidalariga rioya qilish; tibbiyot, veterinariya, qishloq va o'rmon xo'jaligi, biotexnologiya, tabiatni boshqarish va tabiatni muhofaza qilish bo'yicha kasbiy qarorlardan iborat. Talabalarning tabiat va axloq haqidagi taassurotlari va ularning tabiatga bo'lgan shaxsiy munosabatlari va axloqiy va axloqiy qarashlari o'rtasidagi bog'liqlikni baholash uchun biz anketa yaratdik. 74 ikkinchi kurs biologiya magistratura talabalarining 62,8 foizi barqaror rivojlanish bilimlarining kundalik hayotida muhimligini tan oladilar, qolgan talabalar esa faqat an'anaviy biologik tarkibga e'tibor qaratadilar [1,10,11]. "Hayotni nima belgilaydi va uning evolyutsiyasini qanday tamoyillar tartibga soladi?" olingan biologik ta'limning markaziy mavzusidir. So'rovga ishtirokchilarning 78 foizi ijobiy javob, 9,6 foizi salbiy javob, 12,4 foizi esa javob bermagan. "U hayotning ahamiyati haqidagi shaxsiy so'rovlarni tushuntirdimi?" Degan savolga javoban. Talabalarning 13,7 foizi kelajak hayoti va maqsadlari haqida optimistik nuqtai nazarni bildirgan, 69,8 foizi salbiy munosabatda bo'lgan, 16,5 foizi esa bu so'rovlarga befarqlik bildirgan. Ba'zi talabalar Biologiyani o'zlarining kundalik hayotlari bilan bog'liq bo'lmagan, ularning kundalik faoliyatidagi amaliy ahamiyatini e'tiborsiz qoldiradigan akademik soha sifatida qabul qiladilar.

Xulosa. Biologiya o'qituvchilari o'rtasida ijodiy kasbiy tajribalarning yuksalishi o'qitish jarayonining sifatini oshiradi. O'qitish jarayoniga interfaol usullar, raqamli resurslar va innovatsion pedagogik texnologiyalarni kiritish o'quvchilarning biologiya faniga qiziqishini oshirishi, mustaqil fikrlashni rivojlantirishi mumkin. Doimiy ta'lim va o'z-o'zini takomillashtirish o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi uchun juda muhimdir. Bo'lajak biologiya o'qituvchilarida ijtimoiy-madaniy kompetensiyani rivojlantirishni har tomonlama o'rganish uchun quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish zarur: o'quvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishning hal qiluvchi elementi sifatida ta'lim jarayonida

milliy, ma'naviy va ma'rifiy qadriyatlarni baholash; bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish uchun yuqori kommunikativ va psixologik to'siqlarni yumshatish uchun maxsus bilimlar bazasini yaratish; bo'lajak biologiya o'qituvchilarining ijtimoiy-madaniy kompetentsiyalarini oshirishning nazariy asoslarini aniqlash vazifalarini hal qilish; kasbiy kompetentsiyani rivojlantirishning nuanslarini hisobga olgan holda, ushbu jarayonning o'ziga xos xususiyatlarini kasbiy pedagogik ta'lim doirasida ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiqdir. Olingan xulosalar barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan biologiya o'qituvchilarini kasbiy amaliyotga tayyorlashning uslubiy bazasini yaratish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Tizimning asosiy maqsadi maktab biologik ta'limi doirasida barqaror rivojlanish uchun ta'limni amalga oshirishda kasbiy kompetentsiyaning bilim komponentini egallashdir. U barqaror rivojlanish uchun ta'limni biologiya o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligiga kiritishning ikkita yondashuvini birlashtiradi: oliy ta'limda tabiatga yo'naltirilgan ta'lim muhitida taqlid qilish usuli orqali uzatiladigan izchil xulq-atvor modeli, rivojlanish kontsepsiyasiga asoslangan; va maktab o'quvchilari o'rtasida barqaror rivojlanish konsepsiyalarini shakllantirishga qaratilgan maxsus tadbirlarni amalga oshirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Andreeva G.M. (2020). Innovatsion pedagogika va o'qituvchining kasbiy rivojlanishi. Moskva: Prosveshcheniye.
2. Dewey J. (1916). Demokratiya va ta'lim. New York: Macmillan.
3. Vygotsky L.S. (1978). Fikrlash va nutq. Cambridge: MIT Press.
4. Jononov A. (2022). Biologiya ta'limida innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. UNESCO. (2021). Ta'lim va innovatsiyalar bo'yicha global hisobot. Paris: UNESCO Press.

Challenges and approaches in Developing Speaking Skills for Foreign Language Learners

Abdullayeva Aziza Umidullayevna

Samarqand davlat universitetining Denov

tadbirkorlik va pedagogika instituti

azizu1101azi@gmail.com

a.abdullayeva@dpi.uz

Abstract: The development of speaking skills is a fundamental goal in foreign language teaching, yet it presents considerable challenges for both educators and learners. This study investigates the effectiveness of various classroom strategies and activities aimed at improving speaking proficiency among language learners. A mixed-methods approach was adopted, involving classroom observation, surveys, and interviews with language instructors and learners across secondary and tertiary institutions. Results indicate that communicative activities, task-based learning, and the integration of technology significantly enhance learners' speaking abilities. The study emphasizes the importance of meaningful interaction, contextual learning, and continuous feedback. The findings offer valuable insights for educators seeking to optimize speaking skill development in language classrooms.

Key words: foreign languages, speaking skill, classroom strategies, methods, approaches, challenges

Introduction

The ability to speak a foreign language fluently is central to effective communication and cultural exchange. Among the four language competencies—listening, speaking, reading, and writing—speaking is often perceived as the most challenging, yet the most desired. Speaking not only reflects a learner's linguistic competence but also their

confidence and sociocultural understanding. It is, therefore, crucial for foreign language instruction to focus on developing speaking skills in a structured, consistent, and engaging manner.

Traditional approaches to foreign language teaching have often prioritized grammar and reading comprehension, sometimes at the expense of oral proficiency. However, recent pedagogical shifts emphasize communicative competence—the ability to use language appropriately in diverse contexts. This shift has led to a growing emphasis on speaking activities, including role-plays, discussions, presentations, and interactive tasks. Despite this shift, learners frequently face obstacles such as anxiety, lack of vocabulary, poor pronunciation, and limited exposure to authentic language environments. Moreover, teachers may struggle to implement speaking-focused instruction due to large class sizes, curriculum constraints, and assessment challenges.

This study seeks to explore how speaking skills can be effectively developed within the context of foreign language teaching. It examines instructional strategies, learner attitudes, and the impact of technology on speaking proficiency.

Methods

A mixed-methods research design was employed, combining both quantitative and qualitative data collection. This approach allowed for a comprehensive understanding of the teaching strategies and their impact on speaking skill development.¹

The study involved:

120 language learners from secondary schools and universities (ages 15–22)

15 language teachers from institutions with varying curricular structures

Participants were selected from five educational institutions across urban and semi-urban areas. The learners studied English as foreign languages.

Three main data collection tools were used:

¹ Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education.

Surveys (for both learners and teachers): These included Likert-scale and open-ended questions addressing speaking activities, perceived challenges, motivation levels, and instructional methods.

Classroom observations: A structured observation checklist was used to record teaching practices and student interactions.

Semi-structured interviews: Conducted with 8 teachers and 20 students to gather deeper insights into their experiences and perceptions.

Data collection was conducted over a period of three months during regular school terms. Observations were made in 20 foreign language classes, focusing on lesson structure, student participation, and feedback techniques. Surveys were distributed after the observations, followed by interviews with selected participants.

Quantitative data from surveys were analyzed using descriptive statistics (means, frequencies, percentages). Qualitative data from interviews and observations were analyzed using thematic analysis, identifying recurring patterns and emergent themes.

Results

Analysis of the classroom observations and teacher responses revealed the use of a wide range of strategies to foster speaking skills:

Strategy	Frequency of Use	Effectiveness (per teacher rating)
Pair and group discussions	High	Very Effective
Role-plays and simulations	Moderate	Effective
Task-based activities (e.g., debates, projects)	Moderate	Very Effective
Reading aloud / Repetition drills	High	Less Effective
Use of multimedia (videos, apps)	Moderate	Effective

While traditional methods such as repetition drills were still commonly used, teachers found interactive and communicative activities more effective for engaging students and building fluency.

Perceptions and Challenges

Surveys and interviews with learners highlighted the following insights:

Motivation: 80% of learners reported a strong desire to improve their speaking skills for travel, education, and career opportunities.

Barriers: Major challenges included fear of making mistakes (68%), limited vocabulary (57%), and anxiety about pronunciation (45%).

Preferred activities: Students favored pair work, games, role-plays, and discussions over grammar-focused drills.

“Speaking helps me feel more confident using the language, but I get nervous if I don’t know the right word or how to pronounce it,”²

Role of Technology

Both learners and teachers identified technology as a valuable tool for speaking practice:

Language learning apps like Duolingo and HelloTalk encouraged out-of-class speaking.

Video conferencing tools (e.g., Zoom) enabled interaction with native speakers.

Speech recognition software helped learners improve pronunciation.

Teachers noted that technology supported self-paced learning and immediate feedback, which are essential for speaking development.

Discussion

A recurring theme was the need to balance accuracy (grammar, vocabulary, pronunciation) with fluency (speed, spontaneity, natural flow). While some classroom environments emphasized error correction, others promoted open-ended conversations to build confidence.

² Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.

The findings suggest that speaking activities should aim for progressive fluency development, allowing learners to take risks without fear of criticism. Immediate, constructive feedback—rather than constant correction—was shown to enhance learner engagement.

The Role of the Teacher. Teachers play a pivotal role in creating a supportive speaking environment. Effective teachers in the study:

- Provided scaffolding, such as useful phrases and sentence starters
- Created low-anxiety settings, encouraging participation
- Used diverse strategies, adjusting them based on learner needs

“If students are afraid to speak, they will never improve. We must give them the tools and the space to use the language without fear.”³

Importance of Interaction

The study reaffirms the role of interaction in second language acquisition. Theories by researchers such as Vygotsky and Long emphasize the importance of social interaction in learning. Learners in this study showed notable improvements when regularly engaged in peer discussions, group tasks, and simulated real-world scenarios.

Conclusion

The development of speaking skills in foreign language education is multifaceted, requiring careful planning, dynamic teaching, and learner-centered approaches. This study demonstrates that communicative activities, task-based learning, and the integration of digital tools significantly contribute to speaking proficiency.

To cultivate competent speakers, educators must create environments that value interaction, reduce fear of error, and promote authentic language use. By prioritizing fluency alongside accuracy, and leveraging modern resources, foreign language classrooms can become vibrant spaces where speaking skills flourish.

³ Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

References:

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
2. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
3. Thornbury, S. (2005). How to Teach Speaking. Longman.
4. Krashen, S. D. (1985). The Input Hypothesis: Issues and Implications. Longman.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.

IDIOMALARNING MADANIY JIHATI VA ULARNING TARJIMA USULLARI

Islomova Navruza

Oriental universiteti magistranti

navruzaislomova7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada idiomalarning madaniy jihatlari va ularning tarjima usullari atroflicha tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida idiomalarning tarjima jarayonidagi murakkabliklar, madaniy xususiyatlarning ahamiyati va tarjimonlar duch keladigan asosiy muammolar o'rganilgan. Maqolada idiomalarni tarjima qilishning samarali usullari va strategiyalari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: idioma, madaniy jihat, tarjima usullari, ekvivalentlik, lingvomadaniyat, frazeologiya

КУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ ИДИОМ И СПОСОБЫ ИХ ПЕРЕВОДА

Аннотация: В этой статье подробно анализируются культурные аспекты идиом и способы их перевода. В результате исследования были изучены сложности процесса перевода идиом, важность культурных особенностей и основные проблемы, с которыми сталкиваются переводчики. В статье предлагаются эффективные методы и стратегии перевода идиом.

Ключевые слова: идиома, культурный аспект, методы перевода, эквивалентность, лингвокультура, фразеология

CULTURAL ASPECT OF IDIOMS AND THEIR TRANSLATION METHODS

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the cultural aspects of idioms and their translation methods. As a result of the study, the complexities in the

translation process of idioms, the importance of cultural characteristics and the main problems faced by translators are studied. The paper proposed effective methods and strategies for translating idioms.

Keywords: idiom, cultural aspect, methods of translation, equivalence, linguomadanity, phraseology

KIRISH

Idiomalar har bir tilning noyob xususiyatlarini o'zida aks ettiruvchi va milliy madaniyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Ular xalqning dunyoqarashi, turmush tarzi va qadriyatlarini aks ettiradi [1]. Idiomalarni bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilish murakkab jarayon bo'lib, nafaqat lingvistik, balki madaniy bilimlarni ham talab etadi.

Bugungi kunda globallashuv jarayonida turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi muloqot yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, idiomalarning madaniy jihatlarini o'rganish va ularni tarjima qilishning samarali usullarini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi [2].

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi qiyosiy-tahliliy va tavsifiy usullarga asoslangan. Rus, o'zbek va ingliz tillaridagi idiomalar va ularning tarjima namunalari o'rganildi. Asosiy e'tibor idiomalarning madaniy xususiyatlari va tarjima usullarining samaradorligini tahlil qilishga qaratildi.

Vlaxov va Florin [3] idiomalarni tarjima qilishning to'rt asosiy usulini taklif etadi:

1. Ekvivalent topish
2. Analog topish
3. Kalkalash
4. Tasviriy tarjima

Komissarov [4] esa idiomalarning madaniy jihatlarini tarjimada saqlash uchun kompensatsiya usulidan foydalanishni tavsiya etadi.

Musayev [5] o'zbek tilidagi idiomalarning o'ziga xos xususiyatlarini va ularni boshqa tillarga tarjima qilish muammolarini o'rgangan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Olib borilgan tadqiqot natijasida idiomalarning madaniy jihatlari va ularni tarjima qilish usullari bo'yicha qator muhim xulosalarga kelindi. Birinchi navbatda, idiomalarning madaniy jihatlari ikki asosiy kategoriyaga bo'lish mumkin: tarixiy-madaniy kontekst va milliy dunyoqarash bilan bog'liq jihatlari [5].

Tarixiy-madaniy kontekst kategoriyasiga kiruvchi idiomalar o'z ichiga milliy urf-odatlar, tarixiy voqealar va diniy tasavvurlar bilan bog'liq iboralarni oladi. Masalan, o'zbek tilidagi "to'y-tomosha ko'rsatmoq" iborasi milliy urf-odatlar bilan, "Amir Temur davridagi" iborasi tarixiy voqealar bilan, "tavba qilmoq" iborasi diniy tasavvurlar bilan bog'liq [6].

Milliy dunyoqarash kategoriyasiga esa tabiat hodisalari, maishiy turmush va kasb-hunar bilan bog'liq idiomalar kiradi. Masalan, "qor yoqqandek oqarmoq" (tabiat hodisalari), "qozon-tovoq qilmoq" (maishiy turmush), "ignaning ustida o'tirmoq" (kasb-hunar) kabi iboralar ushbu kategoriyaga mansub.

Idiomalarni tarjima qilishda eng samarali usullar sifatida funksional ekvivalentdan foydalanish, madaniy adaptatsiya, izohli tarjima va pragmatik moslashtirish usullari aniqlandi [7]. Funksional ekvivalentdan foydalanish - manba tildagi iborani tarjima tilida mavjud bo'lgan, xuddi shunday vazifani bajaruvchi ibora bilan almashtirish (masalan, ingliz tilidagi "it's raining cats and dogs" - o'zbek tilidagi "chelaklab quymoq").

Madaniy adaptatsiya usuli manba tildagi milliy-madaniy realiyalarni tarjima tili vakillari uchun tushunarli realiyalar bilan almashtirish orqali amalga oshiriladi. Izohli tarjima esa idiomani ma'nosini sharhlash orqali yetkazib berishni nazarda tutadi. Pragmatik moslashtirish usulida esa tarjimon idiomani pragmatik ta'sirini saqlashga harakat qiladi [8].

Tadqiqot davomida idiomalarni tarjima qilishda quyidagi asosiy qiyinchiliklar aniqlandi: madaniy realiyalarning mavjud emasligi, konnotativ ma'nolarning farqi va

obrazlilik darajasining nomutanosibligi. Madaniy realiyalarning mavjud emasligi - bu manba tildagi ba'zi tushunchalarning tarjima tili madaniyatida umuman uchramasligi bilan bog'liq muammo. Konnotativ ma'nolarning farqi - bu bir xil tushunchaning turli madaniyatlarda turlicha qabul qilinishi natijasida kelib chiqadigan muammo. Obrazlilik darajasining nomutanosibligi esa idiomalarning turli tillarda turli darajada obrazli ifoda etilishi bilan bog'liq [4].

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi strategiyalar taklif etiladi: chuqur madaniy tadqiqot o'tkazish, kontekstual yondashuvdan foydalanish va tarjima variantlarini diversifikatsiya qilish. Chuqur madaniy tadqiqot har ikkala tilning madaniy xususiyatlarini mukammal o'rganishni, kontekstual yondashuv idiomaning ishlatilish kontekstini hisobga olishni, tarjima variantlarini diversifikatsiya qilish esa bir nechta muqobil tarjima variantlarini tayyorlashni nazarda tutadi.

Bu strategiyalarning samarali qo'llanilishi idiomalarning nafaqat lingvistik, balki madaniy jihatlarini ham to'g'ri yetkazib berishga yordam beradi. Bunda tarjimondan nafaqat ikki tilni, balki ikki madaniyatni ham mukammal bilish talab etiladi.

XULOSA

Idiomalarning madaniy jihatlarini va ularni tarjima qilish usullarini o'rganish natijasida bir qator muhim xulosalarga kelindi. Idiomalar milliy madaniyatning muhim elementi sifatida nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ham alohida yondashuvni talab etadi. Tarjimada ekvivalentlikni ta'minlash jarayonida tarjimon lingvistik vositalardan tashqari, madaniy adaptatsiya usullaridan ham samarali foydalanishi zarur.

Tadqiqot davomida idiomalarning tarixiy-madaniy konteks va milliy dunyoqarash kabi kategoriyalarga bo'linishi aniqlandi. Bu kategoriyalarning har biri o'ziga xos tarjima yondashuvini talab etadi. Tarjima jarayonida madaniy ekvivalentlikni ta'minlash eng muhim vazifa hisoblanib, bu orqali manba tildagi idiomaning nafaqat ma'nosi, balki uning pragmatik va stilistik xususiyatlari ham saqlab qolinadi.

Samarali tarjima uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, bu tarjimondan lingvistik va madaniy kompetensiyani talab etadi. Idiomalarni tarjima qilishda funksional ekvivalent, madaniy adaptatsiya, izohli tarjima va pragmatik moslashtirish kabi usullarning kombinatsiyasidan foydalanish eng maqbul yechim hisoblanadi.

Kelajakda idiomalarning madaniy jihatlarini yanada chuqurroq o'rganish va yangi tarjima strategiyalarini ishlab chiqish sohadagi dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Bu esa o'z navbatida turli tillardagi idiomalarning qiyosiy tadqiqini yanada rivojlantirishni taqozo etadi.

Shunday qilib, idiomalarning madaniy jihatlari va ularni tarjima qilish usullarini o'rganish zamonaviy tarjimashunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida tillararo va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Baker, M. (2018). In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge.
2. Toury, G. (2012). Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam: John Benjamins.
3. Sabban, A. (2016). Idioms and Fixed Expressions. Berlin: De Gruyter.
4. Влахов, С., Флорин, С. (2012). Непереводимое в переводе. Москва: Р.Валент.
5. Комиссаров, В.Н. (2013). Теория перевода. Москва: Высшая школа.
6. Мусаев, Қ. (2019). Таржима назарияси асослари. Тошкент: Фан.
7. Newmark, P. (2015). A Textbook of Translation. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
8. Раҳимов, Ғ. (2020). Ўзбек фразеологияси. Тошкент: Академнашр.

IBN SINO TA'LIMOTIDA INSON MASALASI VA INSONIY XISLATLAR TO'G'RISIDA

Nurova Shoxida Naimovna

Buxoro ZARMED universitet (PhD)

nurovashoxida71@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson to'g'risidagi ilk tasavvurlar falsafa maydoniga kelishidan ancha avval paydo bo'lganligi, inson va uning mohiyati haqidagi falsafiy ta'limotlar qadimdan boshlanib, asta-sekin rivojlanganligi hamda Ibn Sinoning ilmiy merosinida insonparvarlik kabi tamoyillar yoshlar tarbiyasida muhimligi bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Insonparvarlik, ta'lim-tarbiya barkamol avlod, axloq, qadriyat, ma'naviyat, ta'lim, tarbiya, ilm-fan.

О ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ПРОБЛЕМЕ И ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ СВОЙСТВАХ В УЧЕНИИ ИБН СИНА

Аннотация: В данной государстве утверждается, что первые представления о человеке появились задолго до того, как он пришел в областную философию, что философские учения о человеке и его природа зародились с древних времен и постепенно развивались, а также о том, что такие принципы, как Гуманность в научном наследии Ибн Сины имеют важное значение в воспитании детей.

Ключевые слова: Гуманизм, воспитание гармоничного поколения, мораль, ценности, духовность, образование, воспитание, наука.

ON THE HUMAN PROBLEM AND HUMAN CHARACTERISTICS IN THE TEACHINGS OF IBN SINA

Abstract: In this article, it is stated that the first ideas about man appeared long before he came to the field of philosophy, that philosophical teachings about man and his nature started from ancient times and gradually developed, and that principles such as humanity in the scientific heritage of Ibn Sina are important in the education of children.
done

Key words: Humanity, education, perfect generation, ethics, value, spirituality, education, upbringing, science.

KIRISH

Inson masalasi doimo falsafiy ta'limotlar markazida bo'lgan. Inson to'g'risidagi ilk tasavvurlar falsafa maydoniga kelishidan ancha avval paydo bo'lgan. Inson va uning mohiyati haqidagi falsafiy ta'limotlar qadimdan boshlanib, asta-sekin rivojlangan. "Falsafa"ni fikrlashdagi insoniyat, "insoniyat"ni esa - amaliy hayotdagi falsafa deyish mumkin. Ma'naviy merosimiz durdonalarida, mutafakkirlarimizning bebaho asarlarida, ularning qimmatli tabiiy-ilmiy, falsafiy, ijtimoiy-iqtisodiy, axloqiy qarashlarining asosida inson masalasi turibdi. Yillar osha, asrlar osha bu masala sayqal topib bormoqda.

NATIJA VA MUHOKAMA

Buyuk vatandoshimiz, qomusiy ilmlar sohibi Abu Ali Ibn Sino inson ilohiy karamdan bahramand bo'lgan, olamda tartib o'rnatish va uni obod qilishga tegishli vakolatlarni olgan zotdir, degan edi. Uning fikricha, tangri insonga shunday kuch-quvvatni in'om etdi-ki, u orqali yaxshilikni yomonlikdan, aqliy kamolotni yolg'ondan farq eta olish imkoniyati paydo bo'ldi. Inson aql-zakovat sohibi ekanligi, tabiatda o'ziga xos o'rin egallashi tufayli barcha tirik mavjudotlar saltanatiga hukmronlik qilish huquqini qo'lga kiritgan. Axloqiy kamolot inson zotiga xos jarayondir, chunki u aql tafakkurning buyuk qudratiga tayangan holda haqiqat bilan yolg'onning chegarasini aniqlabgina qolmasdan,

balki do'stni dushmandan ajrata oladi. Ilm bilan xulq-atvor, sa'y-harakatlarning o'zaro birligi insonni donishmandlik, komil inson darajasiga yetkazadi. Bunga hech qanday shubha bo'lmasligi kerak, chunki "go'zallikka va axloqiy kamolotga intilish-bu inson zotiga xos xususiyatdir", deydi mutafakkir. Inson tabiati azaldan axloqli yoki axloqsiz bo'lmaydi, degan muhim g'oya Ibn Sino asarlarida ilgari surilgan. Odamlar tayyor fazilat, odat hayotiy ko'nikmalar bilan tug'ilmaydilar. Bu kabi xususiyatlar ijtimoiy hayotda sekin-asta ajdodlar an'analari, ta'lim-tarbiyaning ta'siri ostida shakllana borali. Mutafakkir insondagi yaxshi fazilatlar va illatlar haqida fikr yuritadi. U mayxo'rlik, kashandalik, ortiqcha ovqatlanish, og'ir ruhiy xissiyotlarning inson salomatligiga salbiy ta'sirini qayd etadi yo'lovchidir, hayotda kishi birinchi navbatda mana shu dushmanlariga qarshi kurashmog'i kerak. Bu bilan faylasuf kishilarni soflikka, chin insoniy xislatlarni egallashga chaqiradi.

Ibn Sino asarlarida insonning kishilar orasida o'zini tutishi, oila a'zolarining o'zaro aloqalari, jamiyat turli tabaqalarining munosabatlari maxsus yoritilgan. Olimning tarix zarvaraqlarida abadiy muhrlanib qolgan ijod namunalari bugungi kun uchun ham bitmas - tunganmas saboq chashmasidir:

Ul bir necha nodon, chu farosat qosir,
O'ylarki, jahonaro ular donodir.
Eshak bo'la qolkim, ular eshaklik etib,
Eshak agar ermasang, sanarlar kofir

Ibn Sino odamlarni do'stlik, o'zaro chinakam munosabatlarda bo'lishga chaqirib: "Ey birodar, haqiqatni ochib tashlanglar, bir-biringiz bilan samimiy do'st bo'linglar, har biringiz o'z birodaringiz uchun xolis dilingizdagi pardalarni ochib tashlanglar deydi. Ibn Sino insonni yuksak axloqiylik va baxtga yetish uchun sabrli va har qanday qiyinchilikka chidamli bo'lishga chorlaydi. Olim insonlardagi salbiy va ijobiy sifatlar mohiyatini o'rganib chiqib, Salbiy sifatlardan qutulmok uchun, agar ular tasodifiy ta'sir tufayli paydo bo'lgan bo'lsalar, kishi o'z irodasini safarbar etmog'i zarur. Ko'p narsa insonning o'ziga bog'lik. Agar bu sifatlar odatga aylanib qolsa kishining tabiatiga moslashib qoladi.

Demak, yaxshi sifatlarga odatlangan odam yaxshilik kasb etadi, yomon sifatlarga odatlangan esa Yomonlikka o'rganib qoladi. Yaxshilik ila saxovat oshiqchalik va yetishmovchilikning o'rtasidir, degan xulosaga keladi va bu boradagi falsafiy fikrlarini "Odob haqida" risolasida yozib qoldiradi. Olimning insonlar o'rtasidagi munosabatlar do'stlikka yo'g'rilgan bo'lishi, adolatli, insofli bo'lish, kambag'al, bemor, jismoniy jihatdan nuqsoni bor kishilarga rahm-shafqat ko'rsatish, behad mol-mulkka berilmaslik, o'tkinchi dunyoning yuzaki xursandchiliklariga hirs qo'yimaslik haqidagi da'vatlari barcha davrlar elu-elatlar uchun birday manfaat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Buxoro zaminida yashagan mutafakkir o'zlarining bebaho asarlari, betakror, qimmatli fikrlari, g'oyalarida insonni to'laqonli o'rganish, uning o'ziga xosligi, imkoniyatlarini ochib berishga harakat qilganlar. Ular insonii eng ulug' mavjudot, axloqiy fazilatlar sohibi sifatida talqin qilganlar. Asrlar o'tadi avlodlar tug'iladi lekin Ibn Sinodek daholarning bebaho yaratgan asarlari tariximiz zarvaraqlarida zarhal harflar bilan muhrlanib qoladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Jalolov A. Vospitanie filosofiey // Kultura Qentralnoy Azii. 1998g, sentyabr
2. Nosirov R. N. Ibi Sinoning "Amaliy falsafa" sida inson tarbiya muammosi. "Mustaqil O'zbekiston falsafa fanlarining dolzarb muammolari" to'plamida. T. 2002, 126-bet
3. Ibroximov A. Juraev I. Vatan tuyg'usi. T. 1996 y, 135-bet.